

REFERENCES:

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України : веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches> (дата звернення: 24.08.2023).
2. Фоменко О.С. Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ століття): дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1998. 195 с.
3. Blommaert J. Discourse. A Critical Introduction. *International Journal of Applied Linguistics*. 2007. P. 146–152.
4. Brabant J. Producing Journalistic Discourse on War: A Congolese Experience. *Journal of Humanitarian Affairs*. 2020. Vol. 2, № 2. P. 58–65.
5. Chilton P. Analyzing Political Discourse: Theory and Practice. London : Routledge, 2004. 226 p.
6. Chomsky N. Language and Politics. Oakland : AK Press, 2006. 800 p.
7. Chomsky N. The Culture of Terrorism. New York : Black Rose Books, 1998. 336 p.
8. Joseph J. Language and Politics. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. 1616 p.
9. Ochs E. Planned and Unplanned Discourse. *Syntax and Semantics 12: Discourse and Syntax*. 1979. P. 51–80.
10. Said E. Humanism and Democratic Criticism. New York : Columbia University Press, 2004. 192 p.
11. Said E. Peace and Its Discontents: Essays on Palestine in the Middle East Peace Process. New York : Vintage, 1996. 224 p.
12. Ushchyna V. From Conflict of Discourses to Military Conflict: Multimodality of Identity Construction in Russo-Ukrainian War Discourse. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2022. Vol. 9, № 2. P. 130–143.
13. Wilson R. Still fighting in the trenches: 'War discourse' and the memory of the First World War in Britain. *UK Memory Studies*. 2015. Vol. 8(4). P. 454–469.

УДК 81'1:84'06'37

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.18>

МОВА ВІЙНИ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ В КОНТЕКСТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

THE LANGUAGE OF WAR: DEFINITION AND RESEARCH OUTLOOKS IN THE ERA OF HYBRID WARFARE

Данилейко О.В.,

orcid.org/0000-0002-8925-1644

доктор філософії,

асистент кафедри методики викладання української та іноземних мов і літератур

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена критичному огляду лінгвістичних досліджень, що вивчають особливості розвитку мовної системи в період гібридної війни в умовах російської агресії проти України. Метою наукової розвідки є розмежування множинних підходів до визначення поняття «мова війни» для уточнення його змісту, а також визначення перспектив подальших наукових пошуків у цій області. Шляхом спорадичного аналізу праць українських та зарубіжних науковців, виокремлено три основні підходи до визначення поняття «мова війни» та обґрунтовано необхідність його розмежування з іншими, близькоспорідними поняттями, зокрема з поняттям «мова ворожнечі». Представники першого підходу розглядають мову війни у гранично широкому значенні – як систему лексичних засобів, які відносяться до лексико-семантичного поля «Війна». Представники другого та третього підходів визначають межі поняття «мова війни» через його відношення до поняття «мова ненависті», ототожнюючи чи протиставляючи їх. Так, у межах другого підходу мова війни розглядається як мова насильства та ненависті, що фактично ототожнює її з мовою ворожнечі. Зважаючи на це, у статті пропонується розмежовувати поняття «мова війни» та «мова ворожнечі», різниця між якими проявляється на всіх рівнях опрацювання цих понять, зокрема на рівні дефініювання, об'єктів, на які вони спрямовані, провідної функції та сфери функціонування. Представники умовно виокремленого третього підходу визначають поняття «мова війни» як більш широке, що охоплює всю мовну систему періоду війни, а «мову ненависті» – як більш вузьке. Заґрунтовуючись на здійснених узагальненнях, запропоновано визначити мову війни як цілісний мовний ландшафт, узятий в його операційному та функціональному аспектах, який сформувався під час, під впливом, чи в контексті війни і зберігається в мові, пам'ятниках культури та пам'яті народу не тільки під час, але й після її завершення. До найбільш перспективних напрямів наукового пошуку можна віднести розширення теоретичного та методологічного інструментарію дослідження мови війни, розбудову теоретичного підґрунтя вивчення мови війни, зокрема в аспекті лінгвістики гібридної війни.

Ключові слова: війна, гібридна війна, лінгвістика гібридної війни, мова війни, мова ворожнечі.

The article provides a critical review of linguistic studies focusing on the evolution of the language system amidst the hybrid warfare scenario triggered by Russian aggression against Ukraine. The primary objective of this research is to delineate various approaches to defining the “language of war,” thereby elucidating its conceptual framework and identifying avenues for further investigation. Through sporadic analysis of works by Ukrainian and international scholars, three principal perspectives on the “language of war” are identified, highlighting the imperative to differentiate it from closely related concepts, notably “hate speech.” The first perspective interprets the language of war expansively, encompassing lexical means falling within the lexical-semantic field of “War.” Conversely, the second and third perspectives delineate the boundaries of the language of war by examining its relationship with hate speech, either by identifying parallels or drawing contrasts. Consequently, the article advocates for a clear distinction between the concepts of “language of war” and “hate speech,” emphasizing disparities across various dimensions, including definition, target audience, primary function, and the sphere of use. A third perspective, tentatively categorized, views the language of war as a broader construct, encompassing the entire linguistic landscape of the wartime period, while considering hate speech as a narrower phenomenon. Drawing upon these insights, the article proposes a comprehensive definition of the language of war as a multifaceted linguistic terrain, observed in its operational and functional dimensions. It emerges during, is influenced by, or exists within the context of war, and continues to persist in language, culture, and collective memory not just over time but also after the conflict has ended. In conclusion, the article underscores the importance of further investigation into the language of war to deepen our understanding of its complexities and implications in conflict contexts. Key areas for future research are outlined, including the refinement of theoretical and methodological frameworks for studying the language of war and the development of hybrid war linguistics as a distinct scholarly domain.

Key words: war, hybrid warfare, Linguistics of the hybrid warfare, the language of war, hate speech.

Постановка проблеми. Гібридна війна як новітній вид глобального протистояння конвергентної природи, з яким зіштовхнулася світова спільнота в останні десятиліття, зокрема з початком російської агресії проти України, все ще недостатньо вивчена. За визначенням В. П. Горбуліна гібридна війна – це «воєнні дії, що здійснюються шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів з метою досягнення стратегічних політичних цілей» [12, с. 19]. Поряд з традиційними фізичними тактиками впливу на людське тіло, вона активно послуговується новітніми інформаційними та когнітивними технологіями впливу на людський розум, які реалізуються через використання лінгвістичного інструментарію. Саме мова, як справедливо зауважує Х. Футіт, «повинна слугувати ключем до розуміння збройного конфлікту» [16, с. 1], адже «війна завжди впливає на мову: збагачує її новим лексичним матеріалом, впливає на розвиток діалектів, визначає ставлення сторін конфлікту один до одного, та, зрештою, посилює суспільний інтерес до мовного знаку» [18, с. 246]. Зважаючи на те, що як періоди піднесення, так і періоди занепаду в зовнішньо- та внутрішньополітичному житті держави (до яких, зокрема, відносяться війна та мир) обов’язково втілюються в мові, особливе значення в період потужного інформаційного протистояння становить вивчення мови війни, а особливо тих її складників, які справляють прихований вплив на людську свідомість та сприйняття.

Доводиться, втім, констатувати, що попри низку мовознавчих досліджень, спрямованих на вивчення лексики, тезаурусу та прагматикону гібридної війни, досі системно не схарактеризований напрям лінгвістики війни та не визна-

чений його понятійний апарат. Зокрема, досі не існує єдиного підходу до визначення поняття *мови війни*, так само як і переліку мовних одиниць та дискурсивних конструктів, в яких вона увиразнюється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Побіжний огляд основних лінгвістичних праць та суміжних досліджень, присвячених вивченню *мови війни*, засвідчив стрімкий розвиток мовної системи під впливом російської агресії проти України. Лінгвістика гібридної війни націлена, передусім, на прикладний аналіз мовних одиниць та породжуваних ними дискурсивних та соціо-семіотичних конструктів, які сформувались в період війни і визначаються дослідниками складовими мови війни. Так, значний пласт лінгвістичних досліджень, а особливо роботи представників Київської школи, спрямований на дослідження лінгвістичних маркерів агресивного дискурсу російських медіа з подальшим виокремленням впроваджуваних ними соціально-семіотичних конструктів, націлених на інформаційне викривлення сприйняття, зокрема наративів та ідеологем (О. В. Данилейко, В. С. Гуржи, Т. В. Кузнєцова, Н. В. Слухай, А. В. Подолян, Г. М. Яворська), міфологем (О. О. Бондаренко, В. В. Григор’єв, В. Д. Мулява, О. Г. Підлуцький, О. А. Штоквиш), неоміфів, симулякрів та мислевірусів (Н. В. Слухай), мемів та лінгвомемів (Е. В. Бредлі, О. Л. Кирилюк, Н. В. Слухай), вербальних засобів формування негативного іміджу України в агресивному дискурсі ворога (С. О. Гречка), вивчення дискурсу війни (В. І. Додонова, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська) та мови ворожнечі (В. Гнатюк, Т. О. Ісакова), фіксацію та упорядкування лексичних інновацій (С. А. Жаботинська, Ю. М. Костюк),

дослідження множинності номінацій сучасної гібридної війни (Л. Ф. Компанцева, Н. В. Слухай).

Окремий напрямок лінгвістичних досліджень націлений на **вивчення дискурсу гібридної війни в Україні на глобальному та локальному рівнях з подальшим виокремленням панівних наративів, які використовуються для концептуалізації подій в Україні та за її межами**. Зокрема, у колективній монографії «Інтерпретація російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях» (2020) проаналізовано основні форми називання конфлікту та російсько-українських відносин в експертно-аналітичних працях країн Заходу. Встановлено, що проросійські наративи активно поширюються в дискурсах Греції, Італії та Франції, але критично осмислюються в дискурсах Сполучених Штатів Америки, Великої Британії та Польщі [4, с. 323]. Особлива увага лінгвістів прикута до вивчення проросійських наративів на локальному рівні [22], зокрема наративів офіційної української військової комунікації [24], наративів, що активно розповсюджуються на підконтрольних територіях України, зокрема в Криму [26], дослідження дискурсоутворювальної ролі окремих концептів, зокрема концепту «Біженець» [9], концепту та дискурсу психологічних операцій у безпекових лінгвокультурах НАТО та Російської Федерації [6].

Когнітивний напрямок досліджень представлений працями, що спрямовані на вивчення концептів поточної гібридної війни, зокрема концептів «Асиметрична війна» (В. В. Цибулькін), «Війна» (Т. В. Вільчинська, Г. М. Яворська), «Крим» та «Україна» (О. В. Данилейко), «Мир» (Т. П. Вільчинська, Г. М. Яворська), «Біженець» (А. В. Мільо), “The Ukrainian nation” (Д. Вайс). З огляду поточної російської агресії проти України нами (див. [1]) схарактеризовані концепти «Війна», «Війна в Україні», «Гібридна війна», «Мир» та «Мир в Україні». Особливо актуальними стали дослідження когнітивної метафори у складі концептів з подальшим визначенням її ролі в розповсюдженні проросійських та проукраїнських наративів (Д. Вайс, О. В. Данилейко, М. В. Ковалюк, Ю. В. Ковалюк, В. І. Ницполь, Н. В. Слухай).

Мова війни на рівні словника стала предметом дослідження С. А. Жаботинської. У словнику-тезаурусі «Мова як зброя у світоглядній війні» (2015) дослідниця зафіксувала лексичні інновації, які виникли в період Майдану, анексії Криму й початку агресії Росії на сході України у 2014 році, а також окреслила особливості вико-

ристання виокремлених неологізмів для формування світоглядних настанов. Унікальність словника полягає не лише в тому, що він став однією з перших лексикографічних праць, у якій було зафіксовано сплеск народної словотворчості на самому початку агресивних дій Росії проти України, його цінність визначається орієнтацією на дослідження слова як зброї гібридної війни, що обумовлює практичну цінність видання.

Традиції словника-тезауруса С. А. Жаботинської наслідує «Термінологічний словник російсько-української війни» (2022) за редакцією М. М. Слюсаревського, метою якого є «психологічно обґрунтоване впорядкування смислів, термінів, назв, подій, символів, за допомогою яких ця війна може осмислюватися українським суспільством» [13, с. 4]. Упорядники не вдаються до глибокого теоретичного аналізу виокремлених лексичних одиниць, але подеколи в межах словникової статті використовують позначки, які вказують на віднесеність термінів до елементів проросійського деструктивного інформаційного впливу. Окрім того, за державної ініціативи укладено посібник «АБВ. Збройний конфлікт в термінах (путівник для України)» (2019), у якому зафіксовано найуживаніші терміни гібридної війни, що піддаються подвійному тлумаченню чи використовуються як елементи російської пропаганди.

Іще одним особливо актуальним напрямом лінгвістичних досліджень став **пошук та розробка ефективних лінгвістичних засобів протидії інформаційним ворожим впливам**. Пошукові дослідження ефективних засобів інформаційного захисту націлені на вивчення стратегічних комунікацій та стратегічних наративів (А. В. Баровська, С. О. Гречка, О. С. Снитко, Л. Ф. Компанцева та ін.), карнавальних форм, у яких втілюються терапевтичні контрсугестивні тексти (О. С. Снитко), постфольклорних жанрів, у яких послідовно виявляються наративи боротьби з ворогом та знецінення ворожих смислів (О. Л. Кирилюк).

Практичні рекомендації з протидії ворожим інформаційним впливам розроблено українськими лінгвістами спільно з працівниками Служби безпеки України. Результатами спільної роботи мовознавців та працівників сектору безпеки стали колективні монографії «Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера для науковця» (2018) та «Гібридна війна: технології сугестії та констрсугестії» (2018), посібники «Стратегічні комунікації для безпекових і державних інституцій» (2022), «Як

російський інформаційний корабель пішов на... нарлативи пропаганди під час повномасштабної війни» (2024). На міжнародному рівні отримала схвальні відгуки монографія «Russian social media influence: understanding Russian propaganda in Eastern Europe» (2018), у якій не тільки схарактеризовано особливості російської пропаганди та відношення російськомовного населення країн, що раніше входили до складу СРСР, до неї, але й надано практичні рекомендації щодо зменшення російського впливу в медіадискурсах США та Європи.

Попри множинність лінгвістичних розвідок, присвячених прикладному аспекту вивчення особливостей функціонування мови під час гібридної війни, бракує системних теоретичних напрацювань у цій області, зокрема досі немає єдиного загальноприйнятого визначення поняття *мова війни*. Навіть у світлі провідних лінгвістичних досліджень (зокрема [10]) визначення цього поняття досі залишається предметом академічної дискусії. Уточнення поняття *мова війни* сприятиме глибшому осмисленню особливостей взаємодії мови та війни, визначення ролі мови під час воєнних конфліктів, слугуватиме розбудові теоретичних аспектів вивчення мови війни, а також становленню лінгвістики війни та її виокремленню в самостійну галузь мовознавчої науки.

Метою наукової розвідки є критичне та системне розмежування множинних підходів до визначення поняття *мова війни* в аспекті лінгвістики гібридної війни з подальшим уточненням його змісту.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових працях можна виокремити декілька підходів до визначення поняття *мова війни*, проте переважна більшість науковців трактує його гранично широко – дослідники вивчають мову війни «у світлі мілітаризації мови, яка проявляється в активному використанні мілітаризованої лексики, військових метафор, у розширенні типології війни» [19, с. 820]. Фактично мова війни розглядається як система лексичних одиниць (загальноновживаних та спеціальних), які відносяться до лексико-семантичного поля «Війна». Так, С. Торн називає *мовою війни* слова та сталі вирази (зокрема метафори) мілітаристичного походження, які стали загальноновживаними та отримали статус нейтральних у повсякденному вжитку [25, с. 1], тобто вживає цей термін у гранично широкому значенні.

Представники другого підходу ототожнюють поняття мова війни та мова ворожнечі (також англ. hate speech – «мова ненависті»).

Зокрема, У. Гей називає мову війни «мовним насильством, що маскує реальність фізичного насильства» [17, с. 307], Г. Мацюк стверджує, що «мова війни ілюструє мову протистояння та ненависті» [7, с. 102], а С. А. Жаботинська розглядає мову «як зброю в розпалюванні ворожнечі та ненависті» [2, с. 42].

Проте поняття *мова війни* та *мова ворожнечі* не слід ототожнювати. По-перше, поняття *мова ворожнечі* термінологізоване, тоді як поняття *мова війни* досі не отримало загальноприйнятого трактування. Більшість тлумачень терміну *мова ворожнечі* знаходимо в міжнародному праві (зокрема, в [3, с. 16–17]), звідки він був запозичений. У лінгвістичних розвідках мовою ненависті називають «усі прояви ненависті, вербалізовані та невербалізовані, які спрямовані на дискримінацію, залякування, домінування, посилення ворожнечі на насильства» [20, с. 624]. Таким чином, мова ворожнечі пов'язана насамперед з дискримінацією та нетерпимістю, а також з підбурюванням до дій такого характеру. Мова війни включає мову ворожнечі, але не обмежується нею.

По-друге, на протигагу мові ворожнечі, **поняття мова війни не закріплене за певною сферою, а її використання не регулюється законом**. З огляду на те, що «мова ворожнечі може підбурювати до скоєння злочинів на ґрунті ненависті» [3, с. 17], її використання передбачає кримінальну відповідальність у всіх країнах-учасницях ОБСЄ [8, с. 101]. В Україні використання «умисних дій, спрямованих на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі чи ненависті» [11] регулюється статтею 161 Кримінального кодексу України та передбачає накладання штрафу чи обмеження волі [11]. Водночас практично неможливо врегулювати вживання мови війни, адже «це категорія, яка виявляється у контексті» [23, с. 61] і механізму її розпізнавання досі немає, хоча деякі напрацювання в цьому напрямку були здійснені українською дослідницею Н. В. Слухай (див. [21]). Крім того, Г. М. Яворська та Б. О. Парахонський відстоюють думку про те, що навіть використання регуляторних засобів для боротьби з мовою ненависті як складової мови війни неефективне [10, с. 460].

По-третє, **мова ворожнечі спрямована проти особи чи групи осіб, які визначаються як «інші», мова війни націлена як на «своїх», так і на «чужих»**. «Об'єктом для ненависті, агресії та дискримінації зазвичай обирається особа чи група осіб, що підходить під визначення «інший»: раси, етнічної приналежності, релігії, партії, орієнтації, меншини тощо» [5, с. 92]. Відповідно до

соціальних груп, на які спрямована мова ворожнечі, виокремлюють: сексизми, расизми, лукізми, ейблізми, менталізми, класизми, локалізми тощо [14, с. 39–42]. Мова війни, окрім перерахованих, включає також номінації для позначення «своїх», які отримують як меліоративне, так і пейоративне забарвлення, що пояснюється критичним ставленням людей до власного оточення та бажанням визначити своє місце у ситуації протистояння.

По-четверте, **провідною функцією мови ворожнечі є прояв зневаги до противника та його приниження, лексики ворожнечі як складової мови війни – «позначення власного місця мовця або автора письмового висловлювання у загальній ситуації протистояння»** [15, с. 381]. Мова війни не обмежується мовою ворожнечі, ненависті та нетерпимості. Її основна мета – не виразити зневажливе ставлення до противника, а «зруйнувати старий і сформувати новий світоглядний “фрейм” як опорну “рамку” свідомості – основу для “картини світу”, яка визначає інтерпретацію, чи конструювання (construal) того, що відбувається насправді, задає систему цінностей і оцінок і впливає на подальші дії індивіда» [2, с. 9]. Таким чином, поняття *мови війни* значно ширше поняття *мови ворожнечі*, адже воно не обмежується виразом зневажливого ставлення до противника, який кваліфікується як «чужий» чи «інакший»; *мова війни* має подвійну орієнтацію: вона спрямована як на противника, так і передбачає критичне осмислення позиції «своїх». Основна мета мови війни не обмежується вираженням зневаги чи нетерпимості до противника, а націлена на перебудову світоглядної матриці та формування системи цінностей та оцінок, які в подальшому використовуються для визначення ролі в ситуації протистояння. Таким чином, мова війни постає інструментом для перепрофілювання свідомості, що визначає подальші дії та поведінку індивіда в умовах війни.

Підсумовуючи проведений аналіз, зазначимо, що не слід ототожнювати поняття *мова війни* та *мова ворожнечі*, адже різниця між ними прослідковується на всіх рівнях їх опрацювання, зокрема: на рівні дефініювання (поняття *мова ворожнечі* чітко визначене та розтлумачене, поняття *мова війни* досі не отримало єдиного загальноприйнятого визначення), відносно сфери використання (поняття *мова ворожнечі* зародилось та функціонує в правовому полі, поняття *мова війни* не закріплене за певною сферою), відносно обмежень у використанні (на противагу *мові війни*, вживання *мови ворожнечі* обмежується законом та передбачає притягнення до правової відпові-

дальності), за об'єктами (*мова ворожнечі* спрямована проти особи чи групи осіб, які позначаються як «інші», *мова війни* націлена як на «своїх», так і на «чужих»), за провідною функцією (*мова ворожнечі* виконує емотивну та мотиваційну функції – використовується з метою приниження, дискримінації чи дискредитації противника і / або підбурює до таких дій; *мова війни* виконує ідентифікаційну функцію – позначає місце мовця у ситуації протистояння).

Представники третього підходу трактують поняття мова війни як більш широке, характерне для періоду протистояння, мову ворожнечі – як більш вузьке. З погляду Дж. Вокера *мова війни* – це «мова, яка використовується протягом конфлікту» [27, с. 113] та обмежується цим періодом. Іншого погляду дотримуються Б. О. Парахонський та Г. М. Яворська, які зазначають, що мова війни не обмежується періодом війни: «Вона, разом з іншими наслідками війни, поширюється у просторій й часі, перекиваючи хронологічні дати війни та обсяг театру бойових дій, стаючи одним з елементів історичної пам'яті» [10, с. 555]. Таким чином, **мова ворожнечі розглядається як складова словника мови війни**, яка, зі свого боку, постає своєрідним конструктом, який розкриває взаємозв'язок мови, війни та соціолінгвістичної реальності. Отож мова війни – це весь мовний ландшафт, узятий в його операційному (обмеженого певним періодом) та функціональному (спрямованим на досягнення певної мети) аспектах, який сформувався в період війни та далі зберігається в мові, відображається в культурних пам'ятниках та залишається в пам'яті народу ще значний час після її завершення.

Висновки. Побіжний огляд трьох різних підходів до трактування поняття *мова війни* засвідчує недоцільність вживання цього терміну у гранично вузькому значенні, який передбачає його ототожнення з мовою насильства, ненависті та нетерпимості. Водночас недоречним є його вживання і в гранично широкому значенні – для позначення цілого ряду лінгвістичних закономірностей мілітаризації мовної системи через нейтралізацію слів, що відносяться до лексико-семантичного поля «Війна». Доцільним вважаємо вживання терміну *мова війни* для позначення своєрідного «мовного ландшафту», який формується під час війни за участі всіх учасників конфлікту. Іншими словами, *мову війни* слід розглядати як цілісний конструкт, який виникає в період війни, а далі зберігається в пам'яті народу та ретранслюється в різноманітних текстах до тих пір, доки зберігається пам'ять про війну.

У сучасному глобалізованому світі, де мова стала найвиразнішим маркером гібридного конфлікту, ефективним інструментом прихованого впливу на свідомість та сприйняття, перспективною областю досліджень може стати лінгвістика війни. Комплексне вивчення мови війни, заґрунтоване на синтезі традиційних та новітніх лінгвістичних методів дослідження, спрямованих на розкриття закономірностей взаємозв'язку мови та війни, вивчення персуазивного потенціалу мови та її прихованого

впливу на свідомість людини, холістичне дослідження та опис лексику, словника та прагматики війни у текстах різних видів, породжених під час, під впливом, або в контексті воєнного конфлікту, розкривають широкі можливості для подальших наукових розвідок. Уточнення змісту та теоретична розбудова лінгвістики війни як самостійного напрямку лінгвістичних досліджень, а також мови війни як її предмету, є перспективою подальших пошуків у цьому напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Данилейко О. В. Бінарна концептосфера «Війна» і «Мир» у період гібридної війни: когнітивний і прагматичний аспекти : дис. ... д-ра філософії в галузі філології : 035. Київ, 2022. 417 с.
2. Жаботинська С. А. Мова як зброя у світоглядній війні. Київ: Українська асоціація когнітивної лінгвістики та поетики, 2015. 90 с. URL: <http://surl.li/ddjzj> (дата звернення: 29.02.2024).
3. Загальнополітична рекомендація ЄКРН № 15: протидія мові ворожнечі. Страсбург : Європейська комісія проти расизму та нетерпимості, 2016. 68 с.
4. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно аналітичних працях / За ред. В. Кулика. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. С. 99–127.
5. Ісакова Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 90–97.
6. Компанцева Л. Ф. Феномен психологічних операцій як концепт і дискурс (за матеріалами безпекових лінгвокультур НАТО та Російської Федерації). *Psycholinguistics*. 2020. № 27 (2). С. 174–194.
7. Мацюк Г. Взаємодія понять Мова-Війна як об'єкт лінгвістичного аналізу: результати і нові підходи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. № 35. Т. 7. С. 101–106.
8. Медведєва М. О., Дібрівна Е. А., Кухарчук Р. В. «Мова ненависті» в міжнародному та європейському правовому контексті. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. № 133. С. 95–105.
9. Мільо А. В. Концепт «Біженець»: трансформація в сучасній українській лінгвокультурі. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2019. № 38. С. 167–189.
10. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
11. Про внесення змін до статті 161 Кримінального кодексу України щодо відповідальності за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань : Закон України від 22.01.2008 р. № 1395. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF12R00A?an=3> (дата звернення: 22.02.2024).
12. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / За ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
13. Термінологічний словник російсько української війни / За ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2022. 20 с.
14. Черненко Г. А. Види мови ворожнечі за типом стигматизованого об'єкта в сучасному українському суспільстві. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2015. С. 34–45.
15. Яворська Г. М. Мова війни як складова конфлікту (шляхи трансформації українського медійного дискурсу). *Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні. Збірка аналітичних матеріалів*. Львів : Галицька видавнича спілка, 2015. С. 366–398.
16. Footitt H., Kelly M. Languages at War: Policies and Practices of Language Contacts in Conflict. London : Palgrave Macmillan, 2012. 269 p.
17. Gay W. C. Language, war and peace. Handbook of language and communication: Diversity and change / Ed. by M. Hellinger & A. Pauwels. Berlin: Walter de Gruyter, 2008. Pp. 493–522.
18. Lerer S. Inventing English: a portable history of the language. New York : Columbia University Press, 2007. 305 p.
19. Pushina N. I., Pushin O. The language of war vs the language of peace. *Bulletin of Udmurt University*. 2020. № 30. P. 820–827.
20. Rangkuti R. Z., Lubis A. P. Hate speech: The phenomenon of offensive language. *The Second Annual International Conference on Language and Literature, KnE Social Sciences*. 2019. Pp. 621–633.
21. Slukhai N. Composition and structure of the ideological matrix of Russian media. *Ante Portas – Studia Nad Bezpieczeństwem*. 2019. № 1 (12). P. 131–148.

22. Smoor L. Understanding the narratives explaining the Ukrainian crisis: identity divisions and complex diversity in Ukraine. *Acta universitatis: European and regional studies*. 2017. Vol. 11. P. 63–96.
23. Stone A. How to think about the problem of hate speech: Understanding a comparative debate. Hate speech and freedom of speech in Australia / K. Gelber & A. Stone (Eds.). Leichhardt, NSW : The Federation Press, 2007. Pp. 59–80.
24. Taradai D. Who is Ukraine's enemy: narratives in the military communication regarding the war in Donbas. *Russian journal of communication*. 2019. Vol. 11 (2). P. 141–156.
25. Thorne S. The language of war. London & NY : Routledge, 2006. 120 p.
26. Tsirkunova S. Through the prism of metaphor: a case study of the US and UK political discourse on the Ukraine conflict. *Acta Scientiarum. Language and Culture*. 2016. № 38 (4). P. 405–412.
27. Walker J. Words and the First World War: Language, memory, vocabulary. London : Bloomsbury Publishing, 2017. 416 p.

УДК 81'27-047.37

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.19>

РОЛЬ МОВНИХ КОРПУСІВ У ВИВЧЕННІ ВАРІАТИВНОСТІ МОВИ ТА МОВЛЕННЯ

THE ROLE OF LANGUAGE CORPORA IN THE STUDY OF LANGUAGE AND SPEECH VARIATION

Піроговська В.О.,

orcid.org/0000-0003-3339-8417

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри журналістики та мовної комунікації

Національного університету біоресурсів і природокористування

Дзюбак Н.М.,

orcid.org/0000-0002-7287-8889

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови

Навчально-наукового інституту української філології та журналістики
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Юлдашева С.А.,

orcid.org/0000-0003-2614-2560

кандидат філологічних наук,

професор кафедри правничої лінгвістики

Національної академії внутрішніх справ

Мовні корпуси відіграють важливу роль у вивченні варіативності мови та мовлення. Вони є великими зібраннями автентичних мовних даних, які репрезентують різноманітність мовних вживань. Наявність великих корпусів і можливість обробки дуже великих обсягів мовних даних є джерелом відновлення інтересу до лінгвостатистики, яка безпосередньо пов'язана з лінгвістикою. У поєднанні ці дві науки мають на меті вивчення варіативності мови, що передбачає аналіз різних варіантів використання мовних одиниць, таких як фонетичні, морфологічні, синтаксичні та лексичні. Мовні корпуси забезпечують дослідникам доступ до великого обсягу даних, які являють собою різноманітні варіанти мовної вживаності. У свою чергу оновлення техніки автоматичної обробки з практичними цілями спонукало учених до розробки нових теоретичних концепцій мови. Мета представленої роботи – детально описати принципи й методи керування даними, які діють у межах традицій корпусної лінгвістики, лінгвостатистики та соціолінгвістики. Результати роботи показали, що вивчення живої мови і, зокрема, її лінгвістичних варіацій і змін, особливо в контексті меншин і двомовності, можливе за допомогою корпусів. Мовні корпуси дають змогу вивчати різноманіття мови шляхом порівняння текстів різних жанрів, стилів, соціальних груп і регіонів. Вони уможливають вивчення мовлення з погляду функціональних характеристик, таких як загальна тематика, цільова аудиторія, комунікативна ситуація тощо. Висновуємо, що реалізація вивчення варіативності будь-якої мови передбачає систематичне вивчення усних корпусів, побудованих відповідно до наукових принципів, заснованих на теоріях і методах варіаційної соціолінгвістики, корпусної лінгвістики й лінгвостатистики. Для відтворення та підтвердження емпі-